

MÜZİKSEL-KÜLTÜREL KODLANMA SERÜVENİNE MÜZİK ANTOPOLOJİSİ PENCERESİNDEN BİR BAKIŞ

*Atila Coşkun Toksoy
İstanbul Teknik Üniversitesi
actoksoy@gmail.com*

Müziksel Kültürleme

Müzik eğitimi, gençleri belli bir kültürün veya kültür diliminin müziği ile tanıştırmak kültürleme sürecine katkıda bulunur. Bu kültür, müzik kavramını kural ve değerlerle donatmıştır. Bunlar, o toplumun bütün bireylerinin dünya üstündeki psikolojik, sosyal ve tinsel güçlerle iletişimlerini yaşantılar biçiminde düzene sokarlar. Bu yüzden gerek etnik kültürlerde ve halk kültürlerinde gerek geleneğe bağlı yüksek kültürlerde hedef unsuru ve metod sorusu müziğin didaktik aktarımında büyük bir rol oynamaz. Çünkü hedef ‘müzikten haz almak’ ve benzeri duygulardan ziyade o etnisitenin diğer üyelerine benzer biçimde şarkı söylemek, dans etmek, davul çalmak ve gösteri yapabilmek böylece tam da müzik yapan genç bir insanın en fazla gerek duyduğu şeyi -ait olduğu sosyal topluluk tarafından kesin kabul görmesini sağlamaktır.

Kişinin kendi müzik kültüründen kaynaklanan konuların ders materyali olarak ele alınması ve bununla ilgili sosyal davranış biçimi boyutu, herkesin anlayacağı şekilde düzenlenmelidir. Kugler’e göre; “materyalin kaynağa benzetme yoluyla mümkün olduğunca incelikli uyarlanması önemlidir. O kültürde doğal olarak yeri olan, şarkı söylemek, ses oluşturmak, el çırpma, oynamak, davul çalmak, dans etmek biçiminde dışarı vuran edimlerle ifade olanakları yaratılması önem taşır.” (Kugler 2006:5)

Müzik ve Müzik Eğitiminde Kültürlerarası Bakış Açısı

Müzik eğitiminin kültürlerarası nitelik kazanması üzerine tartışmalar 1970’lerin ortalarında ABD’de ve bazı belli başlı Avrupa ülkelerinde başlamıştır. Günümüze kadar gelinen süreçte yeni dağarcıkları ve tarzları keşfetmenin ve kültürlerarası diyalogda müziğin potansiyelinden yararlanmanın yeni olanakları belirlemiştir.

Öğretimde kullanılan geçerli stratejiler aracılığıyla olası bir kültürlerarası müzik eğitimi modelini belirlemek için şu ilkeler tanımlanabilir:

- “Öğrencilerin müzikal ufkunu genişletmek ve birçok kültürden gelen müziğin yapısal mantığını anlamak amacıyla bu müziği kullanmak, dinlemek, materyali taklit ve yeniden keşfetmek;
- Diğer kültürlerden süzölmüş müzik iletim ve iletişim formlarını kullanmak: Konuşma, doğaçlama ve müzik, hareket ve diğer ifade araçlarının birlikteliği vb.
- Özgün bilgiyi edinmeyi ve müzikle bireyin öğrenme biçimlerinin, ilgilerinin ve motivasyonunun karşı karşıya gelmesini sağlayarak bireysel ve ortak müzikal kimliklerin gelişimini teşvik etmek” (Sangiorgio 2009:7).

Orff-Schulwerk’in Açıklığı

Orff-Schulwerk’in ‘kuramı’ ya da ‘kuramları’ zaman içinde farklı sanatçıların, pedagogların ve öğretmenlerin Orff tarafından başlatılan, üretken bir fikrin üstünde yaptıkları çalışmaların sonucudur. Orff-Schulwerk hiçbir zaman belli bir standartta veya belli bir yaş grubuna yönelik bir eğitim programı olmadığı için zaman zaman ayakta kalmıştır. Schulwerk’in yaşama gücü,

onlarca yıl boyunca insanlığın müzik hallerinin antropolojik köklerine belli bir ilgiyi sürdürerek değişim ve gelişim olanağı bulmasında yatar.

Bu bünye açıklığı farklı kültürlerde farklı yorumlara izin verir, ama Orff-Schulwerk'in kesin olarak tanımlanmasını zorlaştırır. Bu bir yöntem değil, daha ziyade pek çok şekilde gerçekleştirilmesi olanaklı bir dizi temel ilkeleri ve ölçütleri ile metodolojik bir yaklaşımdır.

Orff-Schulwerk bugün dünyanın her yerindeki birçok eğitimcinin katkılarının oluşturduğu tamamlanmamış bir bütünlüktür. Bu bir ortak fikirle devam ettirilen dinamik ve çeşitlendirilmiş deneyimler ağı, bir ilerleme, gelişme çalışmasıdır. Orff-Schulwerk müziksel antropolojik açıdan bakıldığında mosyon, perküsyon, doğaçlama düzlemlerinden müziğe temel bir giriş yolu açmaktadır: Bu üç anahtar kavram kısaca şu şekilde özetlenebilir: “Mosyon: Müzik hareket süreçleriyle sıkı bir bağlantı içindedir. Müziğin anlamı dansla, sahne oyunuyla doğaçlama hareketle ve orkestra yönetimiyle bağlantılı olarak çok daha yoğun kavranabilir. Perküsyon: Metrik ve ritmik yönüyle müzik perküsyonla etkinleştirilir. Müzik yapmak, mümkün olduğu kadar beden perküsyonu ve vurmali çalgılar aracılığı ile öğretilir. Doğaçlama: Dünya müzik kültürlerinde yaygın olarak görüldüğü üzere, müziği oluşturmanın temel kuralı ritmik, tonal ve biçimsel modellere uygun olarak doğaçlama yapmaktır” (Kugler 2003:75).

Orff-Schulwerk dünyadaki çeşitli müzik kültürlerine ve bu arada Türkiye müzik kültürüne bağlayan da bu üç temel bakış açısıdır.

Bir sanatçı olarak Orff'un, müzik yapmayı özel bir tür sosyal etkinlik kabul eden kültürlerin etnik müziğinden ve halk ezgilerinden etkilenmiş olması, Orff-Schulwerk'in tarihi gelişimi üzerinde etkili olmuştur. Özellikle yetmişli yıllardan itibaren Schulwerk'in başka kültürlerle uyarlanmasında o kültürdeki otantik materyalin ele alınıp müzik, söz ve hareket bütünlüğüne sahip bir zeminde aktarılması hedeflenir.

Müzik Kavramı: Elementer Müzik

Orff-Schulwerk nelerin 'müzik' olarak düşünülebileceği konusunda oldukça geniş bir vizyona sahiptir. Ayrıca, müzik sadece bir ses nesnesi değildir, özellikle yaşanmış bir deneyim, diğer insanlarla karşı karşıya gelme, bir davranışlar bütünü, grup içindeki kişiyi teşvik anlamı taşır: Müzik kültür olarak görülmelidir.

Elementer müzik çocuk yetişkin ya da engelli herkesin içindeki özgün ve belli başlı müzikal kapasitenin hayata geçirilmesidir. Elementer müzik hareket, dans ve konuşma ile yakından ilintilidir, doğaçlama yoluyla ortaya çıkar, aktif katılım gerektirir ve özel tarihsel veya kültürel bir bağlam içinde değildir. Elementer sıfatı çocuklarda zaten mevcut olan bir estetik çalışmayı işaret eder, istekli yetişkinlerde herhangi bir zamanda harekete geçirilebilir ve sonuçta antropolojik ve kültürlerarası anlamda insanın kendini ifade etmesinin değişmezliğini anlatır. Bu nedenle didaktik-metodik yaklaşım açısından hangi müziğin seçildiği önemli değildir, ama bu müzik aracılığı ile birincil deneyimleri yapılandırma şansı önemlidir. Elementerleştirme didaktik indirgemenin bir türüdür ve 'basitleştirme' anlamına gelmez, daha çok deneysellik, keşfetme, problem çözme anlamındadır. Bir müziği elementerleştirmek açık ve dinamik durumlarda malzemenin yeniden canlandırılması sürecini içerir. Başlangıç noktası öğrencilerin motivasyonunun, hayal gücünün ve kaynakların etkinleştirilmesidir: Müziğin doğuş kökenine inmek için bunların etkin olması gerekir. Somut deneyim ve figüratif dil, kavramlaştırmadan ve teknik terimlerin kullanılmasından önce

gelir. Malzemeler aktif bir çalışma için sadece model veya örnek oluştururlar, ya da harekete geçirici rol oynarlar.

Elementer müziğin çıkış noktası antroposantriktir; oluşturulan konseptin kaynağı bireysel ve kendine özgü nitelikleriyle (müzik değil) insandır. Böylece müzik yapmanın eksenini insan oluşturmakta ve konulacak hedeflerin, içeriğin, yöntem ve medyanın bağlantı noktası ve daha ileri gidersek, örneğin özel çalgıların ve dizilerin kullanım nedeni olmaktadır.

Elementer müziğe temel oluşturan insan fotoğrafını üç ana veri belirler:

- İnsan bağıntılıdır.
- İnsan yaratıcıdır.
- İnsan bedensel öznedir.

İnsan varlığı gereği, diğer insanlarla ve kendisini çevreleyen dünya ile bağıntılıdır. Elementer müziğin eksenini birlikte müzik yapmak ve birbirinden öğrenmek oluşturur. Bu tür çalışma özenle yürütülür ve 'hücrede tek başına' yapılan çalışmadan daha değerlidir.

İnsanların bir araya gelmeleri, birbirlerinin özelliklerini (yetenekler olduğu kadar engeller de buna dâhildir), değer yargıları ve kültürlerini tanımaları, birbirleriyle etkileşim içine girmeleri için oyun alanları yaratılır. Bireyler arasındaki iletişim biçimleri ve gruplar içinde yaşanan süreçler elementer müziğin temel taşlarıdır. Bunlar dikkatle gözlenir, yansıtılır ve olanaklar elverdiğince ayrıştırılır. Böylece insanın toplum içinde kimliksizleşmesine ve yalnızlaştırılmasına karşı etkili, ayrıca bireyselliğin olumsuzluklarına karşı insanın özünde var olan sosyal yetkinliklerin geliştirilmesi için toplumsal anlam ve önemi olan bir adım atılmış olur.

İnsan tüm hayatı boyunca öğrenen, eğitilen ve biçimlendirilen bir varlıktır. Gelişimi biyolojik kurallara göre gerçekleşir, ama zihinsel ruhsal gelişmesi dünya ile yaşadığı yaratıcı uzlaşma içinde oluşur. Yaratıcı deneyimler edinmek ve içindeki yaratıcı gücü keşfedip geliştirmek, insanın kendisini gerçekleştirmesine yarar. Bunlar insanın kişisel eğitimine ve bireysel esenliğine katkıda bulunurlar. Ortak yaratıcı süreçler ve bunlara bağlı olumlu özdeşlik sağlayan deneyimler ve başlı başına insan yaratıcılığının anlam ve önemi konusundaki bilinç, hayatın başka alanlarında da yaratıcı işler yapmaya uygun koşulları doğurur. Bu nedenle elementer müzikte üretmek kopya etmekten önce gelir. Bulmak ve icat etmek, tınılarla, ritimlerle, dil, müzik ve hareketle, renklerle, biçimlerle ve diğer yaratıcı medyalarla doğaçlamak ve oluşturmak bu nedenle çok önemlidir. Bedensellik, insanın sadece bir gövdeden ibaret olmadığını, bir beden-ruh-zihin bütünlüğü oluşturduğunu en iyi şekilde ifade eder. İnsan hissedebilir, düşünebilir, hareket edebilir, algılayabilir, yaratıcı çalışmalar yapabilir ve bunları değerlendirebilir; diğer insanlarla iletişim ve etkileşim içinde olabilir. Bütün bunlar onun bedensel varoluşuna bağlıdır. Bu yüzden insanla yapılacak her çalışmanın koşulu, insanın bedensel varlığının dikkate alınmasıdır.

Sonuç

Orff-Schulwerk kendi iç dinamik karakteri sayesinde temel ilkeleri ile tutarlı olarak kendini yenilemeyi başarabilmektedir. Bugün müzik eğitimi alanında kendi perspektifini genişletilebilen, değişimlere adapte olabilen, insani köklerine güçlü bir bağı olan en canlı konseptlerden ve yöntemsel yaklaşımlardan birini temsil eder. Orff-Schulwerk'in uygulamalarını

ve pedagojik fikirlerini gözlemleyen etnomüzikologlar ve müzik antropologları şu noktaları rahatça görecektir:

- Temel bir kategori olarak elementer yoluyla paylaşım alanları yaratma isteği yanında müzik geleneklerine ve kültürlerine gerçek bir açıklık;
- Belli bir müzik öğreniminin ötesinde; tüm öğrencilerin yaşadığı insanlık deneyiminin niteliğine ve grupta kültürlerarası buluşmaya verilen öncelik.

Orff-Schulwerk 'in müzik antropolojisine ne sunabileceği sorusu ise şöyle cevaplanabilir:

- Tüm eğitim kurumlarında antropolojik temeli olan bir müzik eğitimi ve konseptini teşvik edebilir ve yayabilir;
- Müzik eğitim için ilginç olabilecek müzik alanlarının belirlenmesinde etnomüzikoloji araştırmalarına rehber olabilir;
- Farklı öğrenme bağlamlarında kültürlerarası malzemeler ve süreçler oluşturmak için işbirliği yapabilir;
- Bir ülkenin kültürel mirasıyla ve genel olarak tüm dünya müzikleri ile ilgili bilginin yayılması ve değerlendirilmesine katkı yapabilir.

Referanslar

- Kugler, Michael. 2003. "Orff-Schulwerk'in Tarihi" Orff-Schulwerk Müzik ve Dans Pedagojisi, ed. Nazan Laslo: 64-75, İstanbul: Orff-Schulwerk Eğitim ve Danışmanlık Merkezi Yayını.
- _____. 2006. "Orff-Schulwerk ve Kültür Geleneği İlişkisi" *Orff-Info*, 9:5-12.
- Sangiorgio, Andrea. 2009. "Müzik Antropolojisi Olarak Orff-Schulwerk", *Orff-Info*, 16: 6-21.